

خرید کتاب های کنکور

با تخفیف ویژه

و
ارسال رایگان

Medabook.com

مدابوک

یک جله تماس تلفنی رایگان

با مشاوران رتبه برتر

برای انتخاب بهترین منابع

دبیرستان و کنکور

۰۲۱ ۲۸۴۲۵۲۱۰

دلایل اهمیت خلیج فارس و تنگه هرمز

- ۱ ارزش و نقش ارتباطی بین سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا که در گذشته اهمیت داشته و اکنون به عنوان حلقه‌ای از زنجیره حمل و نقل کالا و نفت، اهمیت خود را حفظ کرده است.
- ۲ بزرگ‌ترین منبع انرژی جهان، ذخایر بازرشی دارد: ۶۶ درصد ذخایر نفت جهان، ۲۸ درصد ذخایر گاز طبیعی
- ۳ درآمدها و دلارهای ناشی از صدور و فروش نفت خام، آن را به یکی از کانون‌های ثروتمند جهان درآورده است و این بازار مصرف بزرگ، آن را به کانون توجه صادرکنندگان کالاهای صنعتی و غیرصنعتی تبدیل کرده است.
- ۴ ارزش فرهنگی و سیاسی دارد، زیرا در مرکز و قلب ناحیه جغرافیایی و سیاسی جهان اسلام قرار دارد. مجموعه این ارزش‌ها سبب شده — قدرت‌های جهانی در گذشته و امروز متوجه خلیج فارس شوند، زیرا تسلط بر تمام یا هر یک از این موارد، موازنه راهبری و قدرت را در جهان تغییر می‌دهد.
- ایران از کشورهای مهم در منطقه خلیج فارس است. عوامل طبیعی و انسانی، وضع خاصی برای کشور ایران پدید آورده است.

مرزهای سیاسی

مرز: مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی هر کشور از کشور همسایه است و نشان می‌دهد سرزمین یک کشور تا کجا امتداد دارد.

خطوط هوایی: از مرزهایی است که امکان دسترسی به سایر کشورهای جهان را امکان‌پذیر می‌سازد و از طریق آن، ارتباط با سایر نقاط جهان فراهم می‌شود.

خطوط دریایی: تعدادی از کشورها به علت مجاورت با دریا و دریاچه‌ها امکان دسترسی به خطوط دریایی را دارند. راه‌های آبی، امکان روابط بازرگانی بیشتری را فراهم می‌کند.

دسترسی به آب‌های آزاد برای هر کشوری، امکان ارتباط با سایر نقاط جهان، دستیابی به منابع غذایی و منابع معدنی و سوخت‌های فسیلی را فراهم می‌کند.

ایران

کشور وسیعی است که حدود ۸۷۳۱ کیلومتر مرز مشترک سیاسی با همسایگانیش دارد. جزو کشورهای پیر همسایه است. با ۱۵ کشور مرز خشکی یا آبی دارد. از جمله کشورهایی است که از طریق راه‌های آبی با کشورهای جهان در ارتباط است.

جغرافیا جامع کنکور • پایه دهم

پس از آخرین تحولات در این دوران، طی دوره «کواترن» ناهمواری های کشور ما شکل نهایی یافته و از آن پس تحت تأثیر عوامل فرسایش، تغییر شکل می یابند.

عوامل فرسایش — آب های روان، باد، اختلاف دما و یخچال ها

عوامل فرسایش به همراه عملکرد انسان که با بهره برداری های گوناگون خود از محیط، سرعت تغییرات را افزایش داده، موجب تغییر شکل ناهمواری های ایران شده است.

تقسیمات ناهمواری های ایران

پراکندگی ناهمواری های ایران بر دو گونه است:

الف) سرزمین های کوهستانی: اغلب بیش از هزار متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارند.

ب) سرزمین های هموار: شامل دشت ها در نواحی داخلی و جلگه های کم ارتفاع در سواحل دریاهاست.

الف) سرزمین های کوهستانی

کوهستان های ایران با توجه به تاریخچه زمین شناسی، تحولات ناهمواری ها، شکل و پراکندگی تقسیم بندی می شوند:

- ۱- منطقه کوهستانی شمال کشور
 - الف) منطقه کوهستانی آذربایجان
 - ب) منطقه کوهستانی تالش
 - ج) منطقه کوهستانی البرز
 - د) کوه های شمال خراسان
- ۲- منطقه کوهستانی غربی (زاگرس)
- ۳- منطقه کوهستانی مرکزی
- ۴- کوه های شرق و جنوب شرق

۱) منطقه کوهستانی شمال کشور

الف) منطقه کوهستانی آذربایجان: دو رشته کوه ارسباران (قره داغ) در شمال و رشته کوه مرزی ایران و ترکیه، شمال و غرب ایران را دربر گرفته است. علاوه بر این ها، دو توده کوهستانی **سهند** و **سیلان** بر اثر فعالیت های آتشفشانی در این منطقه شکل گرفته اند.

ب) منطقه کوهستانی تالش: کوهستان های تالش با جهت شمالی - جنوبی، منطقه آذربایجان را از کناره های دریای خزر جدا کرده است. شیب عمومی این کوه ها به سمت خزر بیش از منطقه آذربایجان است و آب های جاری از آن ها با سرعت به دریای خزر وارد می شود. **علم کوه** مهم ترین قله آن است.

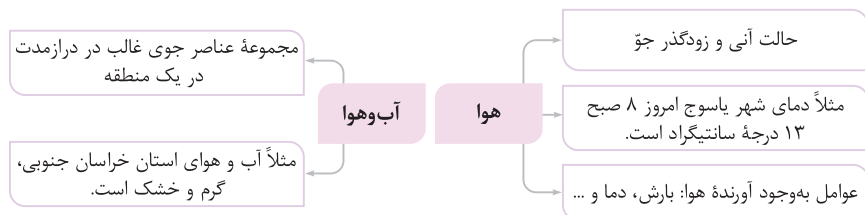
ج) منطقه کوهستانی البرز: کوه های البرز از تنگه منجیل شروع شده و در امتداد غربی - شرقی تا کوه های شاه کوه در نزدیکی شاهرود و تنگه خوش بیلاق ادامه دارند. دامنه های این کوه ها به سمت شمال یا جنوب است و دارای دره های عمیق و وسیعی است که رودهایی چون **چالوس** و **هراز** در آن جریان دارند. بخش اعظم

درس پنجم: آب و هوای ایران

هواشناسی و پیش بینی وضع هوا

آب و هوا یکی از عوامل تأثیرگذار بر شیوه زندگی و فعالیت های انسان است. توجه به آب و هوا در برنامه های توسعه هر کشور و یا منطقه، نقش مهمی دارد.

توجه در هواشناسی سعی می شود عناصر و عوامل به وجود آورنده هوا مانند بارش، دما و ... شناسایی شود تا در نتیجه این شناخت، بتوان وضع هوا را در کوتاه مدت پیش بینی کرد.

سازمان هواشناسی کشور با استفاده از اطلاعات روزانه مانند **فشار، رطوبت و دما** نقشه های هواشناسی تهیه می کند.

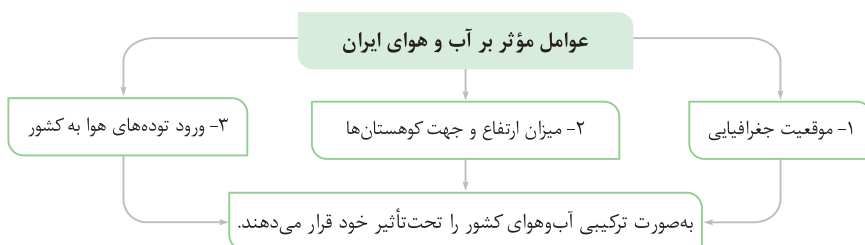
این سازمان با کمک تصاویر پی در پی ماهواره ای عبور توده های هوا را پس از شکل گیری مراکز کم فشار و پرفشار، طی چند روز، پیگیری می کند.

کارشناسان هواشناسی با توجه به نوع **توده هوا، سرعت و جهت** آن ها می توانند وضعیت هوا و تغییرات آن را برای روزهای آینده پیش بینی کنند.

امروزه با پیشرفت ارتباطات و فناوری از طریق درگاه سازمان هواشناسی و نرم افزارهای مختلف می توانیم به اطلاعاتی در مورد پیش بینی وضع هوای مناطق مختلف جهان دست پیدا کنیم.

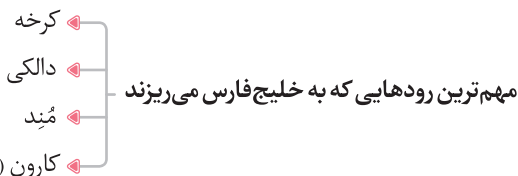
عوامل مؤثر بر آب و هوای ایران

کشور ما دارای آب و هوای متنوعی است و تفاوت دمای سردترین و گرم ترین نقاط کشور ایران زیاد است. تنوع آب و هوایی سبب تنوع در چشم اندازهای طبیعی و فرهنگی (تنوع اقلیمی) ایران شده است. ایران به کشور چهار فصل معروف است.

👉 خلیج فارس مسیر دریایی ایرانیان برای همکاری جهانی

پیشروی آب اقیانوس هند از طریق دریای عمان و تنگه هرمز به دره‌های زاگرس شمالی باعث شکل‌گیری خلیجی هلالی شکل در جهت شرقی - غربی شده که صدها سال است به آن، خلیج فارس یا دریای پارس می‌گویند. طول آن حدود ۹۰۰ کیلومتر و عرض متوسط آن ۲۵۰ کیلومتر است.

مزاای مهم: خارک، کیش، فرور، ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک، لاوان، هنگام، لارک، هرمز و ... متعلق به ایران هستند.

نکته: قشم بزرگ‌ترین جزیره خلیج فارس است.

نور: خلیج‌های کوچک سواحل خلیج فارس — مثال: خور موسی

اهمیت خلیج فارس

تنگه هرمز — محل اتصال خلیج فارس به دریای عمان — از مهم‌ترین مکان‌های نظامی جهان

دریای عمان: ایران به اقیانوس راه دارد.

دریای عمان (مکران)

تنها دریای آزاد ایران که از طریق آن می‌توان — به آب‌های همه دریاهای جهان دسترسی داشت. بخشی از آب‌های اقیانوس هند است — از طریق تنگه هرمز از خلیج فارس جدا می‌شود.

عمق آن گاهی تا ۲۰۰۰ متر هم می‌رسد. — مناسب برای عبور کشتی‌های تجاری و نفت‌کش‌های غول‌پیکر

فصل اول: ناحیه چیست؟

ایجاد کارخانه‌ها در امتداد محورهای ارتباطی تهران — شکل‌گیری ناحیه صنعتی و مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور

۲) نواحی به فعالیت‌های انسان‌ها شکل می‌دهند

• انسان با پیشرفت در دانش و تولید ابزار و فناوری، بر محیط طبیعی غلبه کرده و در نتیجه، نواحی مختلفی را در اختیار گرفته است.

• محیط‌ها و نواحی طبیعی زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع، محدودیت‌های محیطی هر ناحیه شرایط خاصی را به انسان‌ها ارائه می‌کند. در نتیجه، انسان با ابداع ابزارهایی در چارچوب آن شرایط، دست به عمل می‌زند.

مثال استفاده از روش‌های متفاوت در نواحی گرم و خشک یا بسیار سرد برای کنترل محیط

• پرهزینه‌تر بودن احداث راه‌آهن در نواحی مرتفع نسبت به نواحی پست و جلگه‌ای

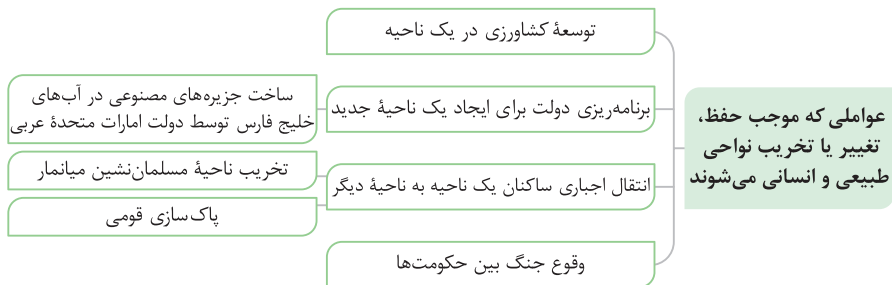
۳) رابطه متقابل نواحی با یکدیگر

• نواحی با یکدیگر مبادلات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی دارند.

• همه نواحی به‌ویژه از نظر اقتصادی، تحت تأثیر یکدیگرند.

۴) نواحی تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند

نواحی تحت تأثیر روابط معمول انسان‌ها و محیط طبیعی + حکومت‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی هستند.

ساخت جزایر مصنوعی پیامدهای نامطلوبی بر محیط زیست خلیج فارس دارد، از جمله — آسیب زدن به بوم‌سازگان (اکوسیستم) دریایی و آب‌سنگ‌های مرجانی

مرزهای ناحیه

با دور شدن از کانون یک ناحیه جغرافیایی و حرکت به طرف مرزهای آن از عوامل همگونی آن ناحیه کاسته می‌شود و این عوامل ناپدید می‌گردند.

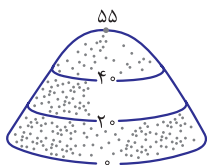
کانون ناحیه

هر ناحیه جغرافیایی دارای کانون یا مرکزی است که بیشترین عوامل وحدت و همگونی را دارد.

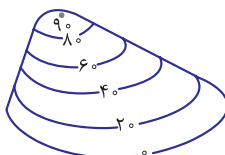
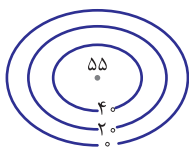

جغرافیا جامع کنکور • پایه یازدهم

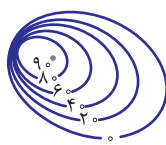
با استفاده از منحنی های میزان یک نقشه، علاوه بر برجستگی ها می توان فرورفتگی، دره، نوع و میزان شیب، پرتگاه و ... را تشخیص داد.

تپه متقارن (شیب یکنواخت)

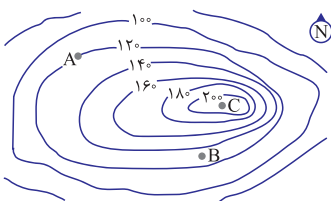
تپه نامتقارن (شیب زیاد و پرتگاه)

در نقشه های توپوگرافی، در جاهایی که منحنی های میزان از یکدیگر فاصله دارند، شیب زمین ملایم است و در جاهایی که منحنی های میزان خیلی به هم نزدیک می شوند، شیب زمین تند است. مُماس شدن منحنی های میزان روی نقشه، نشانه پرتگاه است.

در یک نقشه توپوگرافی فاصله ای که برای نمایش اختلاف ارتفاع در نظر گرفته می شود (برای مثال ۲۰ متر، ۵۰ متر و ...) در تمام نقشه یکسان است.

در نقشه روبه رو:

تصویر، ناهمواری کوه را نشان می دهد.

فاصله منحنی های میزان ۲۰ متر است.

نقطه A ۱۲۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد، زیرا از سطح دریا محاسبه می شود.

نقطه B ۱۴۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد، زیرا از سطح دریا محاسبه می شود.

نقطه C، قله است.

بر اساس منحنی میزان، شیب در سمت شرق بیشتر است.

زیرا منحنی ها بسیار به یکدیگر نزدیک هستند.

درس پنجم: نواحی زیستی

بوم سازگان (اکوسیستم): مجموعه ای از موجودات زنده که با یکدیگر و با محیطی که در آن زندگی می کنند، در ارتباط و تعامل اند، مانند چمنزار، جنگل و ...

علل گرسنگی در جهان

- ◀ فقر — علت اصلی گرسنگی
- ◀ بی عدالتی یعنی توزیع نابرابر درآمدها
- ◀ جنگ ها و مهاجرت های اجباری
- ◀ تغییرات آب و هوایی و وقوع خشک سالی، سیل، طوفان و ...

صنعت

صنایع کارخانه ای تقریباً در همه کشورها وجود دارد، اما نواحی صنعتی جهان از نظر تعداد صنایع، کمیت و کیفیت تولیدات کارخانه ای و سودی که از راه صدور کالاهای صنعتی به دست می آورند، یکسان نیستند.

قطب های صنعتی جهان

۱- **امریکای شمالی**؛ کانادا و ایالات متحده آمریکا (نواحی صنعتی آمریکا در شمال شرق از کوه های آپالاش تا دریاچه های پنج گانه)

۲- **اروپای غربی**؛ ناحیه صنعتی انگلیس، ناحیه رور در آلمان، فرانسه، شمال ایتالیا

۳- **مشرق، جنوب و جنوب شرقی آسیا**؛ ژاپن، چین و هند (کلکته و بمبئی)

۴- **روسیه و اروپای شرقی**؛ ناحیه مسکو، قفقاز، ولگا (شوروی سابق)، جمهوری چک و لهستان
کشورهای کره جنوبی، تایوان، مالزی و سنگاپور در چند دهه اخیر به تولیدکنندگان و صادرکنندگان مهم کالاهای صنعتی در جهان تبدیل شده اند.

صنایع نو با فناوری پیشرفته

صنایع **های تک** (High Technology) به طور عمده با میکروالکترونیک ها و ریزپردازنده ها سر و کار و با فعالیت های اقتصادی نوع چهارم ارتباط نزدیکی دارند.
صنایع الکترونیک شامل رایانه ها و تجهیزات آن ها، وسایل صوتی و تصویری، تلفن های هوشمند همراه، صنایع هوافضا، لیزر، روبات ها و زیست فناوری، انرژی های نو، مهندسی پزشکی و به طور کلی صنایع دانش بنیان از جمله صنایع نوین یا «های تک» هستند.

ویژگی های مهم صنایع نو

- ◀ بر محور فناوری پیشرفته و استفاده از متخصصان قرار دارند.
- ◀ پیشرفت آن ها بر مبنای نوآوری و رقابت است.
- ◀ ناگزیر به برقراری ارتباط با فناوری های روز دنیا و صادرکردن کالاهای تولیدشده به دیگر کشورها هستند.

پارک های

علم و فناوری

- ◀ در نزدیکی قطب های صنعتی ایجاد می شوند.
- ◀ آزمایشگاه های متعدد تحقیقاتی و پژوهشگرانی نوآور در این مناطق تمرکز یافته اند.
- ◀ از تحقیقات دانشگاهی استفاده می کنند.

اتحادیه اروپا: از ۲۷ کشور اروپایی (مستقل اما متحد) تشکیل شده است که در امور سیاست خارجی، کشاورزی، تجارت و محیط زیست و ... از اصول مشترکی پیروی می کنند. واحد پول مشترک اتحادیه اروپا — یورو

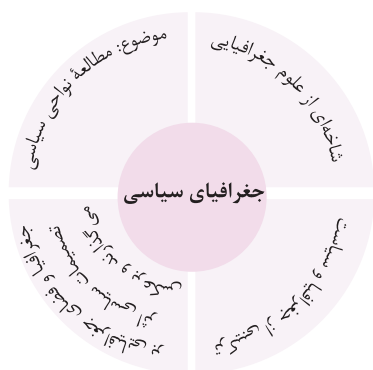
پیمان شنگن: افراد می توانند آزادانه و بدون نیاز به روادید (ویزا) به منظور کار، زندگی، تحصیل یا سرمایه گذاری به کشورهای اتحادیه اروپا سفر کنند.

نواحی خودمختار: استان ها یا ایالت هایی که به دلیل شرایط قومی و مذهبی و ... از استقلال محدودی برخوردارند و در امور سیاست خارجی و دفاع، تابع حکومت مرکزی هستند (استقلال محدود یک واحد سیاسی در اداره امور خود در داخل یک کشور) — نخجوان در جمهوری آذربایجان، بندر هنگ کنگ در چین، کردستان در عراق

مناطق آزاد تجاری: در این مناطق مقررات و قوانین اقتصادی ویژه و متفاوتی با دیگر نواحی سرزمین وجود دارد و برخی قوانین و مقررات کشور در آن ها اجرا نمی شود.

کانون ناحیه سیاسی: محل تمرکز قدرت سیاسی است و قدرت سیاسی از آن نقطه در سطح ناحیه سیاسی اعمال می شود.

پایتخت ها، مراکز ایالت ها، استان ها، شهرهای مهم ناحیه ای و مقر سازمان های بین المللی از کانون های نواحی سیاسی هستند.

فضای جغرافیایی ناحیه سیاسی: هر ناحیه سیاسی فضای جغرافیایی را دربرمی گیرد و نظام مدیریت، برای اداره بهتر امور، آن فضا را به واحدهایی تقسیم بندی کرده است. فضای جغرافیایی کشور ما به استان، شهرستان و ... تقسیم بندی شده است.

مرز ناحیه سیاسی: هر ناحیه سیاسی دارای مرز و قلمرویی است. خطوط مرزی حد اعمال اراده سیاسی یک نظام مدیریت یا حکومت هستند که از آن حد به بعد، مدیریت و اراده سیاسی نهاد فرمانروایی، قابلیت اعمال و اجرا ندارد.

چند مثال از تأثیر تصمیم گیری های سیاسی و اداری یک ناحیه بر فضای جغرافیایی آن ناحیه:

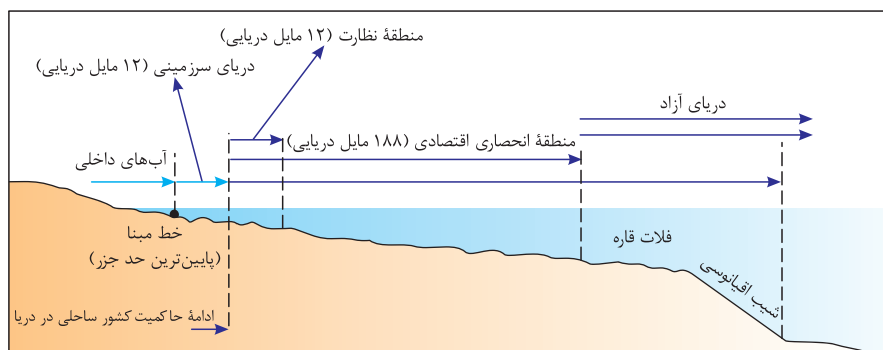
منطقه ملیج فارس: مهم ترین انبار نفت جهان - وجود آبراهه مهم تنگه هرمز دسترسی به آب های آزاد اقیانوس ها رقابت دولت های استعمارگر (روسیه و انگلستان) بر سر این منطقه — تحت تأثیر قرار دادن سیاست های جهانی و ایجاد کشمکش بین حکومت ها

شبه جزیره کریمه: منطقه گردشگری و کشاورزی در شمال دریای سیاه و جنوب اوکراین - استقرار پایگاه های دریایی روسیه در این شبه جزیره

دریاهای

برای تعیین مرز دریایی، خط مبنا را معین می‌کنند.

خط مبنا: پایین‌ترین حدّ جزر در دریاست.

دریای سرزمینی: از خط مبنا به سمت دریا تا حدود ۱۲ مایل دریایی (هر مایل دریایی برابر با ۱۸۵۲ متر) است که متعلق به کشور مجاور دریاست، اما سایر کشورها در آن منطقه حق عبور و مرور بدون ضرر را دارند.

آب‌های داخلی: آب‌های پشت خط مبنا (به طرف ساحل) که کشور مجاور دریا مالک آن‌هاست.

آب‌های آزاد: بخش‌هایی از دریا که در مالکیت هیچ کشوری قرار ندارند — آزاد بودن کشتیرانی، فعالیت نظامی، ماهیگیری و ... برای همه کشورها مشروط به این‌که مخلّ دریانوردی بین‌المللی نباشد.

۲) مرزهای غیرطبیعی (مصنوعی)

در بخش‌هایی از زمین که امکان استفاده از پدیده‌های طبیعی برای تعیین خطوط مرزی وجود نداشته باشد، برای تعیین خطوط مرزی از مختصات جغرافیایی (مدارها و نصف‌النهارها) استفاده می‌شود: مرز بین کانادا و آمریکا روی مدار ۴۹ درجه شمالی / توافق بین دو کشور همجوار: ایران و افغانستان

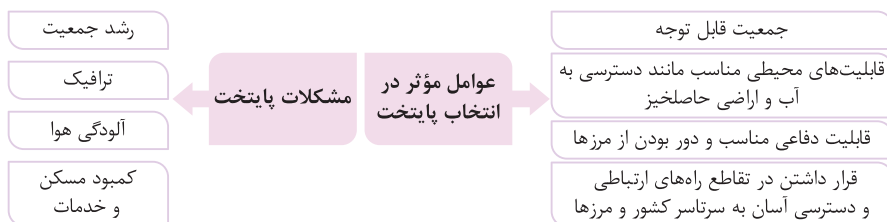
انواع مرزها از نظر پیدایش و شکل‌گیری

مرزها از نظر چگونگی پیدایش با هم متفاوت‌اند. نحوه شکل‌گیری و ایجاد مرزها تأثیر زیادی در امنیت و همکاری یا اختلاف و کشمکش بین کشورها دارد.

فصل چهارم: نواحی سیاسی

مکان تصمیم‌گیری‌های سیاسی و ملاقات سران یک کشور با نمایندگان حکومت‌های سایر کشورهاست. بزرگ‌ترین و مهم‌ترین شهر یا مکان کشور یا کلان‌شهر آن است.

ملت: عنصر بنیادین یک کشور است. جمعیتی که در قلمرو یک سرزمین مشخص مستقر هستند و اشتراکات تاریخی، زبانی، مذهبی، اقتصادی و آرمان‌های مشترکی دارند. هویت یک ملت ریشه در تاریخ و فرهنگ مشترک آن دارد که طی نسل‌های متوالی پدید آمده است که این اشتراکات، سبب احساس همبستگی بین افراد یک ملت می‌شود.

ناسیونالیسم: میهن‌پرستی افراطی یا برتری‌جویی یک ملت نسبت به دیگر ملت‌ها و نادیده گرفتن حقوق آن‌هاست که متفاوت از ملی‌گرایی است.

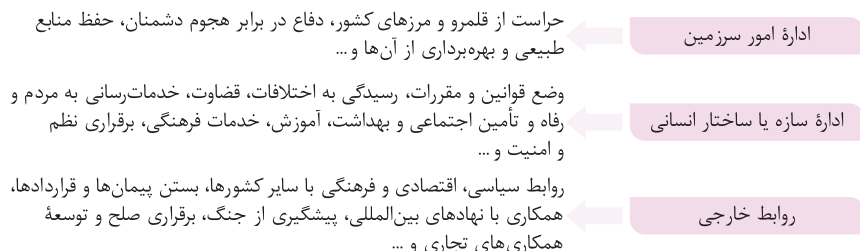
بعضی پایتخت‌ها قدمت زیادی دارند و موقعیت پایتخت بودن خود را تا سال‌ها حفظ می‌کنند، مانند شهر پاریس.

در برخی کشورها به دلایل مختلف پایتخت از یک شهر به شهر دیگر منتقل می‌شود، مانند انتقال پایتخت از شهر ریودوژانیرو به برازیلیا در کشور برزیل یا انتقال پایتخت از کراچی به اسلام‌آباد در پاکستان.

فرمان‌ها و تصمیمات سیاسی از این نقطه مرکزی (پایتخت) به سایر نقاط پخش می‌شود.

حکومت: نظام مدیریت کشور است و انواع مختلفی دارد، اما همه آن‌ها سه وظیفه مهم برعهده دارند.

وظایف عمده مدیریت کشور

جغرافیا جامع کنکور • پایه دوازدهم

جمعیت کمتر از ۱۰۰ نفر ← یک ده کوچک ← شهرهای بزرگتر ← جمعیت بالای ۱۰ میلیون نفر

نکته سلسله مراتب سکونتگاه‌ها به معنی رتبه‌بندی آن‌ها بر حسب اهمیت است.

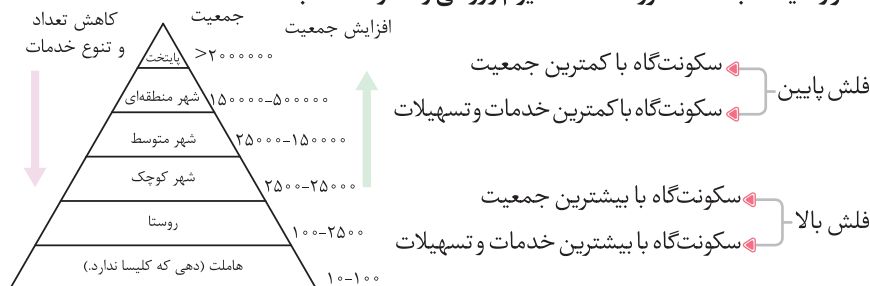
اساس طبقه‌بندی سکونتگاه‌ها — میزان جمعیت
— عملکرد (خدمات ارائه شده)

در سکونتگاه‌های کوچک یا کم جمعیت معمولاً خدمات محدودی را به ساکنان ارائه می‌کنند.

مثال یک ده کوچک ممکن است چند مغازه و یک صندوق پست و یک مدرسه و یک مرکز بهداشت نیمه وقت داشته باشد.

در سکونتگاه‌های بزرگ‌تر یا پرجمعیت تعداد و تنوع خدمات بسیار زیاد است و می‌تواند خدمات زیاد و متنوعی به ساکنان خود و حتی روستاها و شهرهای هم‌جوار ارائه کند.

مثال یک شهر بزرگ ممکن است انواع فروشگاه‌ها، مراکز درمانی و بیمارستان‌ها، رستوران‌ها، تئاتر و سینما، بانک‌ها، فرودگاه، استادیوم ورزشی و ... را داشته باشد.

یک نمونه رتبه‌بندی با سلسله مراتب سکونتگاه‌ها در اروپا

معیارهای رتبه‌بندی با توجه به اهداف، نوع مطالعات محققان و از جایی به جای دیگر متفاوت است. در واقع، معیار و تعریف شهر کوچک و بزرگ و میزان جمعیت آن در کشورهای مختلف فرق می‌کند. پس از طراحی معیارهای طبقه‌بندی، تعداد شهرها یا روستاهایی که در هر طبقه وجود دارند، در جدول قرار می‌گیرند.

حوزه نفوذ سکونتگاه

سکونتگاه‌ها از نظر جمعیت و عملکرد متفاوت هستند.

حوزه نفوذ یک سکونتگاه محدوده جغرافیایی است که

۲- بین آن محدوده و سکونتگاه جریان کالا، خدمات و رفت‌وآمد افراد وجود دارد.

۱- از یک سکونتگاه کالا و انواع خدمات را دریافت می‌کند.

برخی سکونتگاه‌ها حوزه نفوذ کم‌وسعتی دارند. برای مثال — یک شهر کوچک ممکن است فقط به چند روستای اطراف خود خدمات ارائه دهد. از روستاهای پیرامون برای خرید و کار در کارخانه‌ها و استفاده از مراکز درمانی به آن شهر مراجعه کنند.

فصل اول: جغرافیای سکونت گاه

مضامع زاغه‌ها: مواد ارزان قیمت مانند ضایعات آهن و حلبی و اتافک اتومبیل و چوب و مقوا و ... زاغه‌ها کثیف و فاقد امکانات بهداشتی و فاضلاب اند.

در نواحی زاغه‌نشین و حاشیه‌نشین، میزان جرم و بزهکاری و انحرافات اجتماعی بالاست.

زاغه‌نشین در ایران در اطراف برخی از شهرهای بزرگ پدید آمده است.

اقدامات کشورها برای تأمین مسکن گروه‌های فقیر شهری و مهاجران: ۱- طرح‌های ساخت مسکن ارزان قیمت ۲- اعطای وام مسکن و ... از سوی حکومت مرکزی و حکمرانی محلی (مدیریت شهری)

۳ اشتغال شهری

یکی از مشکلات مهم شهرها

افزایش جمعیت در اثر مهاجرت نیروی کار به شهرها

افزایش طبیعی جمعیت شهری

افراد مهاجر — عمدتاً کارگر ساده و فاقد تخصص و مهارت هستند.

هدف از مهاجرت — مهاجرت به شهرهای بزرگ‌تر با هدف یافتن شغل و کسب درآمد بیشتر

نتیجه مهاجرت — فرصت‌های شغلی در شهر محدود است — مهاجران به‌عنوان کارگر موقت و روزمزد یا خدمتکار در رستوران‌ها و نظایر آن و ... مشغول می‌شوند — درآمد آن‌ها تکافوی هزینه‌های مسکن، خوراک، پوشاک و زندگی در یک شهر بزرگ را نمی‌دهد.

در اقتصاد شهرهای بزرگ

از جمله فعالیت‌های بخش غیررسمی: فروشندگان دوره‌گرد و دستفروش‌ها، دلالان، زباله جمع‌کن‌ها، نوازندگان دوره‌گرد و گروهی به‌نام کودکان کار و ...

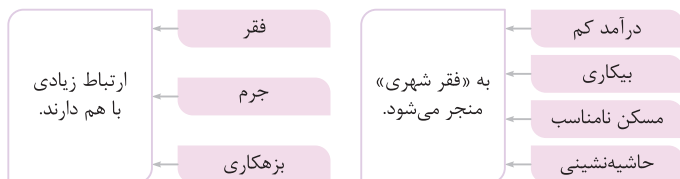
بخش غیررسمی و غیرقانونی اشتغال رشد می‌کند.

در برنامه‌ریزی و اداره شهرها باید به ایجاد فرصت‌های شغلی و سروسامان بخشیدن به مشاغل بخش غیررسمی توجه کرد. از جمله راهکارها:

حمایت از کارآفرینان و ایجاد غرفه‌هایی با اجاره ارزان برای فروشندگان دوره‌گرد

توسعه امکانات گردشگری برای جذب گردشگر و ایجاد شغل

۴ امنیت شهری و آسیب‌های اجتماعی

فصل اول: جغرافیای سکونت گاه

در عین حال خدمات ارائه شده هنوز در حد تأمین نیازهای بسیاری از روستاها نیست. خدمات رسانی به برخی روستاها به علت پراکندگی و دورافتادگی یا شرایط طبیعی سخت آن ها، دشوار است.

توسعه روستایی در ایران

بر طبق آمار سال ۱۳۹۰، تعداد روستاهای ایران حدود ۶۲۰۰۰ روستا بوده است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی — توجه ویژه‌ای به مناطق روستایی شد — هدف: محرومیت زدایی

جهاد سازندگی

سال تأسیس: ۱۳۵۸

هدف از تأسیس: رسیدگی به مناطق محروم و استقلال کشور، خودکفایی کشاورزی — فعالیت های زیادی در روستاها انجام شد.

مثال خدمات: ایجاد شبکه های آب آشامیدنی و برق، خدمات بهداشتی، آموزش مهارت های فنی و حرفه ای به روستاییان، ایجاد و توسعه راه های روستایی، لایروبی و نگهداری قنات ها

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

سال تأسیس: ۱۳۵۸

هدف تأسیس: تأمین مسکن محرومان به ویژه روستاییان

از جمله وظایف مهم: تهیه طرح های هادی روستایی

اقدامات طرح های هادی روستایی

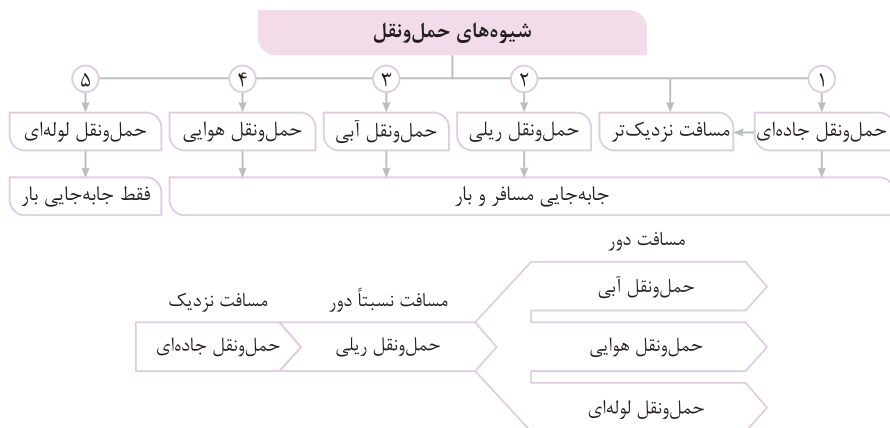
شناسایی کاربری های اراضی روستا
تهیه نقشه های وضع موجود در روستا
تعیین چگونگی گسترش روستاها در آینده
ساماندهی کاربری های مسکونی، کشاورزی، خدمات و نیازها
ارائه راهکارهایی برای بهبود وضعیت اقتصادی روستاها — از طرق — تسهیلات تولیدی، اشتغال و ارتقاء درآمد روستاییان

نهادهای مدیریت شهر و روستا در ایران

فصل دوم: جغرافیای حمل و نقل

↪ شیوه‌های حمل و نقل

هریک از انواع شیوه‌های حمل و نقل مزایا و محدودیت‌های خاص خود را دارند.

① حمل و نقل جاده‌ای

- یکی از شیوه‌های متداول در همه قاره‌های جهان که به‌طور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد. - نسبت به بقیه شیوه‌ها بیشترین انعطاف را از نظر دسترسی به نقاط مختلف در مسیر راه و توقف در ایستگاه‌های متعدد دارد. - برای رفتن به مکان‌های دورافتاده یا روستایی اغلب از این شیوه استفاده می‌شود. - احداث پایانه‌ها (ترمینال‌ها) در این شیوه کم‌هزینه‌تر است.	مزایا
- برای مسافت‌های کوتاه (معمولاً کمتر از ۴۰۰ کیلومتر مناسب‌تر است). - نسبت به سایر شیوه‌ها قابلیت جابه‌جایی تعداد کمتری مسافر را دارد. - ظرفیت حمل کالا توسط کامیون‌ها و تریلی‌ها، کمتر از حمل و نقل آبی و ریلی است. - میزان مصرف سوخت و آلودگی محیط زیست در این شیوه بسیار زیاد است.	مشکلات

با ورود به عصر خودروها — جاده‌های خاکی به آسفالت تبدیل شدند — فضای جغرافیایی را تغییر دادند. — تمایل مردم جهان برای داشتن خودروی شخصی افزایش یافته است — برخی خانواده‌ها بیش از یک خودرو دارند.

از نتایج گسترش جاده‌ها و خودروها — ایجاد تراکم ترافیکی در برخی مسیرها به‌ویژه در ایام تعطیلات و در جاده‌هایی است که گنجایش کافی برای این افزایش را ندارند.

در نیمه دوم قرن ۲۰ ساخت آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها — به‌منظور حل ۱- مشکل ترافیکی ۲- افزایش سرعت خودروها متداول شد.

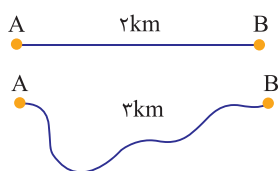
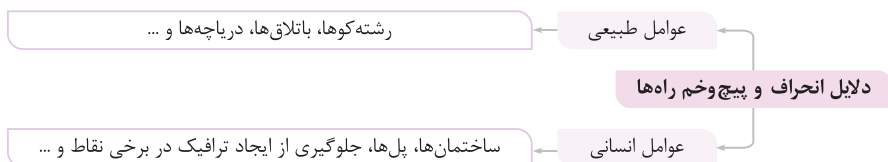
فصل دوم: جغرافیای حمل و نقل

در مدیریت و برنامه ریزی حمل و نقل به عوامل مهم زیر توجه می شود:

- ۱- دسترسی؛ ۲- نوع و حجم محموله ها؛ ۳- سرعت و زمان انتقال؛ ۴- هزینه؛ ۵- تقاضا؛ ۶- ویژگی های طبیعی؛ ۷- محیط زیست؛ ۸- ایمنی.

۱) دسترسی (مسیرها و شبکه ها)

معمولاً کوتاه ترین مسیر بین دو نقطه، یک خط مستقیم است. هر چه مسیر کوتاه تر باشد، هزینه احوادث آن کمتر است. در عین حال مسیرها به دلایل مختلف همیشه به صورت مستقیم نیستند. اغلب انحراف و پیچ و خم پیدا می کنند.

شاخص انحراف: محاسبه میزان انحراف از مسیر مستقیم و به دست آوردن آن به درصد.

هر چه میزان انحراف یا پیچ و خم ها کمتر باشد، احوادث راه آسان تر و کم هزینه تر است.

شاخص مطلوب: بدون هیچ گونه انحراف، ۱۰۰ در نظر گرفته می شود.

در مثال زیر، شاخص ۱۵۰ به معنای آن است که کوتاه ترین مسیر ممکن برای ساختن راه بین دو مکان، ۱/۵ برابر مسیر مستقیمی است که آن دو مکان را به یکدیگر مربوط می کند.

$$\text{شاخص انحراف (\%)} = \frac{\text{طول مسیر قابل احوادث بین دو مکان}}{\text{طول مسیر مستقیم بین دو مکان}} \times \frac{100}{1}$$

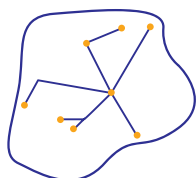
$$\frac{3}{2} \times \frac{100}{1} = 150$$

شبکه

عبارت است از تعدادی مکان های جغرافیایی که به صورت یک سامانه (سیستم) به وسیله مسیرهایی به هم پیوند داده شده اند.

هر شبکه از دو بخش اصلی تشکیل شده است:

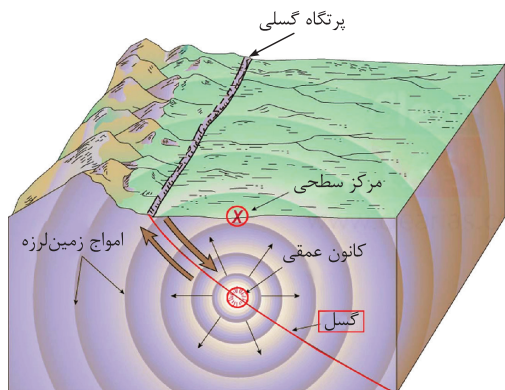
- ۱- **مسیرها:** خطوطی که بین مکان ها قرار گرفته اند.
- ۲- **گره ها:** نقاطی که به وسیله مسیرها به هم مربوط می شوند.

بر روی نقشه تعدادی از نقاط توسط مسیرها به یکدیگر متصل شده اند. برای ارتباط هر مکان با مکان های دیگر دو ماتریس «الف» و «ب» ترسیم شده است.

فصل سوم: مخاطرات طبیعی

کانون زمین لرزه

مدل کانون و مرکز سطحی زلزله

نقطه‌ای است در عمق زمین که در آن انرژی انباشته شده در سنگ برای نخستین بار آزاد می‌شود و گسل شروع به گسیختگی می‌کند. به ناحیه‌ای از سطح زمین که بر روی کانون زلزله قرار دارد، مرکز سطحی زمین لرزه گفته می‌شود.

موقعیت و اهمیت گسل‌ها و شدت وقوع زمین لرزه

شدیدترین تنش زمین لرزه در نقطه کانونی آن رخ می‌دهد.

فشار مداوم نیروهای زمین ساخت (تکتونیک) در اطراف قطعات گسل‌ها به تدریج ذخیره و سپس ناگهان با جابه‌جایی دو قطعه گسلی آزاد می‌شود.

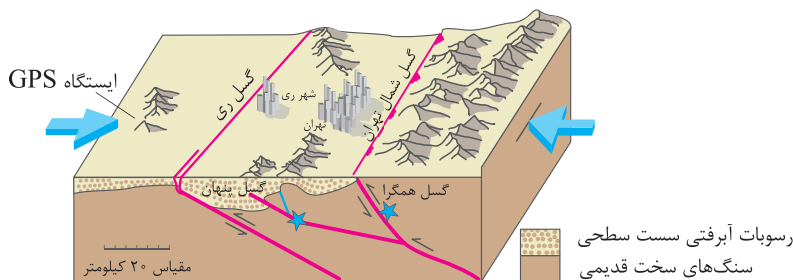
جابه‌جایی زمین در امتداد گسل‌های فعال روی می‌دهد.

هر چقدر از نقطه کانونی زمین لرزه فاصله بگیریم، از شدت تکان‌های ناشی از آن کاسته می‌شود.

همواره توصیه می‌شود که در مکان‌یابی ساخت‌وسازها به‌ویژه مراکز سکونتگاهی تا حد امکان از گسل‌های فعال فاصله بگیریم.

میزان تخریب و خسارات ناشی از نزدیک شدن گسل‌های همگرا نسبت به سایر گسل‌ها بیشتر است.

گسل‌های پنهان: آن دسته از گسل‌هایی هستند که در زیر پوشش رسوبی سطحی مدفون شده‌اند و در سطح زمین دیده نمی‌شوند و استعداد لرزه‌خیزی دارند.

در این شکل، نوع حرکت گسل‌های همگرا باعث زمین لرزه می‌شود.

اندازه‌گیری زمین لرزه‌ها

در زمین لرزه‌ها جابه‌جایی زمین براساس دو عامل اندازه‌گیری می‌شود:

- ۱- **شدت:** میزان تخریب ناشی از یک زمین لرزه — اندازه‌گیری با مقیاس مرکالی
- ۲- **بزرگی:** مقدار انرژی که زمین لرزه آزاد می‌کند — اندازه‌گیری با مقیاس ریشتر

عوامل مؤثر در ایجاد زمین لغزش ها

بسیاری از زمین لغزش ها بر اثر دخالت و مشارکت یک یا چند عامل خاص و تحریک کننده روی می دهند. مهم ترین این عوامل عبارت اند از:

- ۱- **بارش سنگین:** بارش هایی که از شدت کمتر و مدت بیشتری برخوردارند — تأثیر بیشتری در ناپایداری دارند، زیرا بارش های شدید به سرعت جاری شده و کمتر نفوذ پیدا می کنند تا موجب لغزش شوند.
- ۲- **ذوب برف:** ذوب تدریجی برف، امکان نفوذ بیشتر را فراهم می کند — موجب — اشباع شدن مواد رسوبی سطح دامنه ها و از بین رفتن مقاومت آن ها و سرانجام حرکتشان می شود.
- ۳- **زمین لرزه:** لرزش های ناشی از وقوع یک زلزله شدید — موجب — گسیختگی مواد منفصل از سطح پایدار زیربنای دامنه می شود.

مثال پس از وقوع زلزله ۱۳۶۹ در منطقه رودبار و منجیل صدها لغزش روی داد که موجب مسدود شدن بسیاری از راه های ارتباطی شد.

۴- **فوران های آتشفشانی:** خروج خاکسترهای آتشفشانی و انباشته شدن آن ها با ضخامت زیاد بر سطح دامنه ها و سپس وقوع بارش موجب اشباع شدن آن ها می شود.

دوغاب گلی حاصله — به صورت روانه های بسیار سیال درمی آیند. — بسیار خطر آفرین اند.

۵- **فعالیت های انسانی بر روی دامنه ها:** انجام ساخت و سازها بر روی دامنه ها — باعث — افزایش فشار و وزن بر روی دامنه ها و ناپایدار شدن آن ها می شود.

از دخالت های انسانی در وقوع زمین لغزش ها است — فعالیت های کشاورزی — خاک برداری — زیربُری دامنه های پرشیب برای ساخت جاده ها

مدل زیربُری دامنه برای ساخت جاده — دامنه تکیه گاه خود را از دست می دهد — دچار زمین لغزش می شود.

۶- **زیربُری (ودخانه ها):** در دره های پرشیب کوهستانی — رودها با حفرو فرسایش کناره آبراهه ها — موجب — از دست دادن تکیه گاه دامنه — ایجاد لغزش در آن می شوند. — این نوع لغزش از فراوان ترین نوع لغزش های دامنه ای است.

